

Opravdu vždy bída ohlupuje?

K článku Františka Koukolíka, Rozhlas 39/2011

Náš známý neuropatolog a popularizátor vědy píše o vlivu životních podmínek - stavu bídy a chudoby, resp. pomyslné příčce na sociálním žebříčku na lidskou inteligenci. Jako příklad uvádí průzkum dělaný na mladých, 17letých Američanech. Snad tím chtěl autor varovat před „rozevíráním nůžek“ v naší společnosti, kdy část populace se ocitá v chudobě.

Zřejmě tu nejde o absolutní hmotnou nouzi; v porovnání s poválečnými léty žijeme v blahobytu. Já sám jsem se narodil na konci války a byl jsem podvyživené dítě. Chodil jsem v obnošených dívčích šatech a houska pro nás byla přepychem. Doufám přesto, že nedostatkem inteligence netrpím. Asi jde spíše o pocit vyloučenosti, nedostatek perspektiv. Řada vynikajících osobností se musela probít obdobím bídy, kupříkladu Antonín Dvořák; v absolutní bídě se na konci života ocitla i Božena Němcová. Jejich schopnosti to zřejmě nepoznamenalo. Důležité je asi vidět „světlo na konci tunelu“. Svatý František si zvolil nouzi záměrně - zavrhl bohatství a žil nahý mezi zvířaty.

V jednom čísle středoevropského časopisu Kafka, který vycházel v Německu po roce 1990, byly fotografie z předválečné komunity polských Židů. Na jedné byl student, který dostával od svého rabína jen jedno jídlo týdně. Když se dozvěděl, že dostane ještě další jídlo, z radosti omdlel. Z polských Židů vyšli mnozí význační umělci, David Oistrach, Yehudi Menuhin a řada význačných vědců. Hlad zřejmě inteligenci nesnižuje.

Nedávno jsem si přečetl „*Chaloupku strýčka Toma*¹“, jednu z „*pěti knih, které změnilly svět*“. Autorka popisuje podmínky života černých otroků na americkém jihu. Pracovala tam jako učitelka a její líčení je jistě věrné. Většinu otroků bída určitě otupila, ale přesto se vyskytli nadaní jedinci, kteří překonali enormní překážky a dokázali si najít cestu na svobodu. Překvapilo mě, jak je tento román dnes aktuální - i dnes najdeme skupiny lidí, kteří žijí v podmínkách ponížení blízkých otroctví². Týká se to i lidí bez domova, kteří se dostanou v důsledku nemoci nebo rozpadu rodiny na ulici a ocitají se bez práce a bez střechy nad hlavou. Cesta nazpět je obtížná; znám přesto několik lidí, kteří se z toho dokázali po mnoha peripetiích vymanit.

Jiným příkladem jsou vyloučené (převážně rómské lokality), kde rodiče zpravidla nepracují a mládež v nich nemá pozitivní příklad. Není divu, že tu existuje vyšší kriminalita, když legální formy seberealizace jsou zatarasené. Zde by naši sociologové našli široké pole pro výzkum. Své výsledky by ale asi nemohli zveřejnit, aby nebyli nařčeni z rasismu. Je to politicky choulostivé téma.

S pozdravem

Ing. Jan Matys, Davle

¹ Harriet Elizabeth Beecher-Stowe: Uncle Tom's Cabin. První vydání 1859 v USA, další 1896 Londýn. Český překlad manželů Tilschových vyšel v r. 1977

² Je příznačné, že tato kniha na našem tržním trhu chybí